

מיימריבה

היור מפטר את אותיקר...

מחול של ניחושים והשתקות עובר בחודש האחרון על אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל כעטים של שני דפיניר משוכפלים, שהופצו בין כל חברי האגודה, ועד היום לא דפלו לעיתונות. שני דפי נייר אלה מקפלים בתוכם סיפור, שכנראה אין בין חברי האגודה סופר בעל שיעוריקומה שיוכל להעלותו על הכתב. הסיפור: פיסטוריו השרירותיים של המזכיר הכללי של האגודה מרדכי אותיקר (לפנים אותיקר) בידי יור האגודה שמאלי גולן. (האם מישו קרא אי פעם צירה ספרותית של יור אגודת הסופרים?)

אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל
THE HEBREW WRITERS ASSOCIATION IN ISRAEL

הועד המרכזי
 תל-אביב, תל-אביב, תל-אביב
 Tel. 25 32 56 7
 Tel. 25 32 56 7
 Tel. 25 32 56 7

ל"ב
 מר מרדכי אותיקר
 באף

כ"ט אייר תשמ"ג 12.5.1983
 מר אותיקר הנכבד,

הנדון: סיום עבודתך באגודת הסופרים העברים.

הרינו להודיעך בזה, כי הנהלת האגודה, בישיבתה ביום כ"ט אייר תשמ"ג 9.5.1983 בה נוכחו כל חברי ההנהלה יעקב בשר, הלל ברזל, שמאי גולן, אברהם אום, אשר רייך, תהליטה על סיום עבודתך כמזכיר באגודת הסופרים העברים.

עבודתך הסתיימה ביום ב' תמוז תשמ"ג 13.6.1983

אנו נודיע להנהלת ההשבונות לעשות את כל הסידורים הכספיים הנדרשים על פי החוק מסיום עבודתך.

אנו מודים לך על שרותך באגודתנו.

שמאי גולן
 יו"ר

מיכתב הפיטורין של אותיקר
 חזונו של אורול ב-בית טשרניחובסקי

אקדים ואציין שמרדכי אותיקר — אם להשתמש בתרגום של אימרה אנגלית — אינו ספליהתה שלי. מאז ומתמיד הוא היה עסקן שולי של הספרות העברית, שהובא לאגודת הסופרים בידי ישראל כהן, אחרי שהמזכיר הראשון של האגודה המשורר אברהם ברודיס יצא לגימלאות. אותיקר, שפירסם בעבר רשימות קצרות בשבועון המפא"י הפועל הצעיר בנגות מגמות כנעניות בספרות העברית הצעירה, ולאחרונה הוא נוהג לשגר מיכתבים למדורי המיכתבים של העיתונות היומית בנגות הקומוניזם, בנגות מלאר וילנר, ונגד שאר מרכיבי השמאל הישראלי, לא היה מעודד מהתפועות שעל הספרות העברית להתכבד בהן (ברומה לאגודה שהוא שימש מזכירה).

שני דפיניר המשוכפלים שאותיקר הפיץ בין חברי אגודת הסופרים הכילו העתק של מיכתב שרירותי שהוא קיבל מיור אגודת הסופרים, שמאי גולן, מיכתב המודיע על פיטוריו (סיום עבודתך על דפיניר השני, הממוען לכל חברי האגודה, ניסח אותיקר איגרת לחברי האגודה, שבה כתב את הדברים הבאים:

מצרוב מיכתב פיטוריים שקיבלתי מהנהלת האגודה, שעליו חתום מר ש. גולן — היור. פיטוריו השרירותיים בוצעו בלי כל בירור עמי. כאילו היינו חיים בארץ מסוג מסויים, שבה חזונו של (גורג) אורול בא לידי מימוש. אותו מעשה שנעשה לי הוא כנראה אות התיקיה ותודיה על עבודתי באגודה קרוב לשמונה שנים, מהן שנה וחצי ללא משכורת ויתר הזמן — כמשכורת סימלית, המסתכמת בסכומים מקיציני עבודה.

זאת ועוד: באגודה קיים חוסר ביחוס משווע של כפסי הציבור, אייסקרה על נקודות כספיים והתעלמות מן המותר והאסור, כמתחייב מהתקנון וסידורינהל תקינים.

מי שיקרא איגרת זאת יאמר בוודאי, שהח"מ כותב דברים אלה מתוך עלבון אישי וכעס, והללו אינם טובים לאמירת אמת.

נכון, נעשיתי על לא עוול בכפי ויש לי סיבה לטינה. אף על פי כן, כל הנאמר כאן הוא אמת לאמיתה. על מנת להזים דברים אלה יש רק דרך אחת: לבקש ממבקר המדינה לברוק את המצב לאשורו. והיה אם דברי הם דיבה, אשא את עונשי ללא אומר ודברים. אם יתברר שאני צודק — ובוזאת אני בטוח — תימצא האגודה נשכרת.

הערה: כל ההוצאות הכרוכות בחיבור ושיגור איגרת זאת כוסו עליי במלואן.

בכבוד רב,
 מרדכי אותיקר
 מזכיר כללי

כל חברי אגודת הסופרים, יפי הנפש למיניהם, אותם הדואגים ודואבים לשלומם של אסירי ציון, השולחים איגרות הנוגעות לכל מעשה עוולה המתרחש איפה ואיפשו בעולמנו, שקיבלו את איגרתו של אותיקר ואת ההעתק של איגרת פיטוריו, לא הנידו עפעף, השליכו איגרת זו לפחיהאשפה. וכמאמר המשורר: גם זה מוסר של סופרים!

מרהימה היא העובדה שאגודת הסופרים, הנהנית מתקציביהעק של עשרות מיליוני שקלים על חשבון הציבור, באמצעות מישוריההינו, אינה עומדת תחת ביקורתו של מבקר המדינה. האשמותיו של מזכירה המורה, ברבר, אי הקסדה על נקוד כספיים... מעוררות מחשבות נוגות בדבר המתרחש בין פרודורי בית טשרניחובסקי.

עובדה נוגה אחרת, המזדקרת לעינו של המעיין בהעתקי המיכתבים שאותם הפיץ אותיקר: רק שניים מתוך חמשת חברי ההנהלה של אגודת הסופרים היום יוצרים (לעקוב בשר, ואשר רייך). לשלושת האחרים, ליור גולן, לאברהם הום, להלל ברזל, יאה מאמר משורר: "מי שמע עליהם?"

מרור זה מוכן להביא את נימוקיהם של חברי הנהלת אגודת הסופרים לפיטוריו של אותיקר.

במסה ספרות של כוח וספרות של טעם עורך זך מסע בספר של ואן ווייק ברוקס, כשם שנות הביטחה, הבוחן את ראשית המאה העשרים בספרות ובתרבות האמריקאיים. בספר מתאר זך יצירת-ספאר של אמנות הפרסקו הספרותי... הוא מרכיב כאן תשבץ של מצב ספרותי מסויים, וכאורה מדחים הוא חותר לתרגם את התשבץ הזה לתהליכים העוברים על הסיפור העברי.

בהיש עתיד לשירה מתאר זך בפסימיות את שקיעת השירה מול עליית כליהתיקשורת האל-קטרוניים. הוא בוחן את תפקיד המזון הרוחני בעידן העיירה הגלובאלית של מרשל מקלרד האן. אחרי ניתוח השירה מוליד זך אל המסקנה אופטימית: "דומה כי האדם, בעצם, צמא לשירה, ואולי רק זקוק לה. כי בלעדיה יש לו רק פרוזה, וזו אינה מספיקה..."

המסהמשודרת האחרונה של זך היא בעלת נימה אוטוביוגרפית. כותרתה: הסופר בן חמישים השנה — שיחה עם עצמי. זו מסה של חשבון-נפש ספרותי: "רווקא אני, כבר חלפתי על פני גילם של לורקה ושל קפקא, של ברנר וגנסין ומוסקא, ובשעה שדברים אלה רואים אור — גם של פרוסו, של רחל ודודי פוגל... מה באמת יש לי לומר להגנתי וכיצד אני מתכוון להצדיק את העובדה שאני זכיתי במקום שאלה, שכאלה, בשלך..."

כנימה בוגרת לא נמטע ממשך זך ומולד באויביו הגרועים ביותר, שהינם, קולמץ מושכוביבעט שפוגיעתם הרעה ביותר — רצנזיה בעיתון... ובהמשך הוא שואל את עצמו: "האם אני נתבע עתה, למשל, להרסנה ולחבר ספר אל ספר, במרל בלתינלאה המתוגבר עליידי תודעת הזמן המתמטט, כדי להוכיח כי השנים שהוענקו לי — הוענקו על ידי הך המליצה, כמובן — לא לחינם יצאו..."

נתן זך בוחן במסהמשודרת זו, בכנות מרהימה, סידרה של שאלות-יסוד, העקרונות לו כיצור. הוא מוליד את עצמו ואת המאזין/קורא לתיקוות, כי לא ינגוד כנעורין הסוערים והבודדים, ומסיים בציוטוט מתוך ביאליק בהארץ המלאה הפתוחה: "שהכול נותנת היא לנו, אדיאחת לא תיתן — מנחה!" המסקנה: בלא מנחה אין שבייתכתובה למשורר ולסופר גם אחרי חמישים.

סימת רומנטית היא המסה החובה ככפי היופי. זו מסה ספקלרית ספקרומנטית ואולי אידילית, שאותה כתב כאמרים, וסימה במלילים: "הנה ירדה כבר החשיכה ושוב אינו רואה צורת אור ואיאפשר לכתוב כך. עליי לחדול. מה שהספקתי, בתחרות עם החשיכה, הספקתי..." איוו פתיחת מרגשת של משורר, שהוא סופר והוגה, ופתח כפני קוראיו צוהר לא מבוטל לתוך עולמו האישי והספרותי!

אם להתעלם מהמינון המוגזם של זיכרון דברים של יעקב שבתאי ועוד כמה ספרים, שזך ניפח לא נמטע את חשיבותם הרי שקווי אוויר הוא ספר-מסות נדיר, המומלץ לכל שוחר אות, עברית ולועזית. שהרי מאחרי המילים מסתתרת לה נפש של משורר אמיתי.

הכמעט-מסקנה: "האם נרשה לעצמנו, איפוא, לאור כל האמור, לפטור כלאחריד מו שיבוא וייעץ לסופר הישראלי לנהוג כמזות במתינות הראויה, ובעיקר — להישמר מן המירוף ומן ההתאבדות — בספרות כבתיים?"

נושא המוות מנחה גם את המסהמשודרת השניה, במילכוד הרומנטי תוך השוואה מרכיבהמוות כסיפורת הישראלית למקדמי מוות ספרותיים כתרבויות אחרות. בלא גי'עזן ולא גינהיטו מסתער זך על הרומנטיקה, דרך וולפגנג גתה, היצור היינה, טים אלויט ויעזרא פאונד, אל תהמסקנה, כי עם הרומנטיקה ניתן להתמודד רק מבסנים... במשך סונט זך בטינופת עם הפלסטיק הטיי מטיפו רדיפת הסייממשע...

כפי שנתן זך נופל להערכת זכרון דברים של שבתאי המנוח מעל ומעבר למימדיו הספרותיים ערכיים, כן הוא. עושה זאת בהתייחסותיו למיכאל שלי של עמוס עוז, שהוא הרומן למשרות מכל יצירותיו של עמוס עוז, למרות מתקלשון העווי האפייני, ההתייחסות לעו במסה מישחקים אסורים היא בניית מלכודת קטנות ומתוחכמות למיכאל שלי ולעו כסופר, מלכודות שעל הקורא להתעמק בפיענוחן.

במסה דין הבתים לשקוע מתמודד זך עם שיי עגנון. כאן ניתן להבחין בהתעוררותו לעומת שיחתיו הקודמות. שהרי לשונו של זך כמו נמתחת לה, מתעשתת לקראת הבחינה של עגנון. ושוב משקיע זך את הקורא ביעקב שבתאי, בחיים באר ובאחרים, כאשר הוא מוליד את הקורא למסקנה: במה שוממים ועגומים נופיה של הספרות העברית בתזמננו, אם לשוטט עליהם הספרים שסקינו ביחד... ומייד הוא מגן על עצמו. ואיננו מתיימר אף הרגע כי הם משקפים את כל התמנה בולת: ובצדק, שהרי חסרים כאן סיפרי צחק בן-נר, יהושע קצנ, עמליה כהנא-כרמון, עמוס קינן, פינחס שדה, יעקוב ברוצן ועוד רבים המפריחים את השימוון והעגמימות כנופי הפרוזה העברית בתזמננו.

בסכנה: מוסיקה מעניק זך מעט אשראי ליהושע קצנ, ומוליד למומנטים של מוסיקה כספרות, דרך בנימין תמוז, תומס מאן, שארל בודלר, פרידריך ניטשה, ריכרד ואגנר ואחרים, תוך אזוהרת העוסקים כסיפורת מלהמורד עם המוסיקה ביצירותיהם שבכתב.

כותרת החלק השני של קווי אוויר היא החובה כלפי היופי. זה החלק החוק יותר של מסות-הרדיו מאת נתן זך. תחת הכותרת על שיעמום ומשמעממים כוקר זך בעבודת האיליים של מבקרי-ספרות בישראל לסיפרי סול בלו (ובצדק) ומחטט בהגומותיו של בלו. מסהמשודרת זו מחזיקה בתוכה ציניות מעודנת של זך, השופטת את יצירות הספרות המשעממות כמייצגות התרבות כמינון ובמעשה הכנונים. בעל מיטאפיסיקה ועל רמת-המאזן-לכלבים של הדברים ממשך זך לעסוק בציניות המעודנת שלו, ביהרותו של בלו וביהרות גיבוריו, תוך שהוא מלגלג — במתכוון או שלא במתכוון — על מבקרים רבים שהרימו את בלו על נס ספרותם.

משורר זך (עם הלית קטמור) ציניות מעודנת